

У межах стариці р. Ворскла *S. natans* формує окремі синузії у складі рослинності із плаваючим листям, що мають вигляд невеликих за розміром плям, які займають у цілому незначні площі та зосереджені переважно під лівим берегом.

Таким чином, більшість вивчених біотопів по р. Ворскла є відносно сприятливими для *S. natans*, що досить широко представлена тут у складі рослинного покриву. Ступінь кількісного розвитку виду та, зокрема, його ценотична активність безпосередньо корелюють із інтенсивністю урбанізованості ландшафту.

Література

1. Альошкіна У.М. Поширення та характеристика рідкісних біотопів м. Києва // Укр. ботан. журн. — 2011. — Т. 68, № 1. — С. 76-90.
2. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. — Полтава: Верстка, 2005. — 248 с.
3. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Конспект флори Полтавської області. Вищі судинні рослини. Наукове видання. — Полтава: Верстка, 2008. — 196 с.
4. Вашека О.В., Безсмертна О.О. Атлас папоротей флори України. — К.: Паливода А.В., 2012. — С. 128.
5. Гомля Л.М., Давидов Д.А. Флора вищих судинних рослин Полтавського району: Монографія. — Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2008. — 212 с.
6. Екофлора України. Т. 1. / Дідух Я.П., Плюта П.Г., Протопопова В.В. та ін.; відп. ред. Я.П. Дідух. — К.: Фітосоціоцентр, 2000. — С. 212-213.
7. Жизнь растений. Т. 4. Мхи, плауны, хвощи, папоротники, голосеменные растения. — М.: Просвещение, 1978. — С. 248-251.
8. Зелена книга України / Під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха — К.: Альтерпрес, 2009. — 448 с.
9. Зуб Л.М., Савицький О.Л. Угрупування вищих водних рослин в умовах урболандшафту (на прикладі водойм м. Києва) // Укр. фітоцен. зб. — Київ, 1998. — Сер. А, вип. 1 (9). — С. 39-52.
10. Клепець О.В. Раритетна складова вищої водної флори території міста Полтави та його околиць // Флорологія та фітосозологія. — Т. 3-4. — Київ: Фітон, 2014. — С. 99-106.
11. Макрофіты-индикаторы изменений природной среды / Дубына Д.В., Гейны С., Гроудова З. и др. — Киев: Наук. думка, 1993. — 435 с.
12. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — 900 с.
13. Чорна Г.А. Рослини наших водойм (Атлас-довідник). — К.: Фітосоціоцентр, 2001. — С. 94-95.

ПРОБЛЕМА ФІТОІНВАЗІЇ ЦЕНХРУСУ МАЛОКВІТКОВОГО

*Коваленко Н.П., Шерстюк О.Л.
Полтавська державна аграрна академія*

В наш час значна увага надається проблемі інвазійних видів через екологічну загрозу, яка виникає внаслідок їх поширення. Контроль за появою та розповсюдженням таких організмів є важливою проблемою для Світової спільноти. Ці види мігрують Європою, інтенсивно розповсюджуються, їх роль у сучасному флорогенезі дуже важлива.

До інвазії нових адвентивних видів, які можуть стимулювати еволюційні процеси у флорі, призводить антропогенний фактор. Адвентивну

фракцію флори в першу чергу складають бур'яни, які завдають шкоди сільському господарству, утворюють на новій території стійкі раси, що виявляються дуже небезпечними. Останнім часом ботаніки стали використовувати термін «біологічне забруднення», під яким розуміють появу чужорідних генотипів в існуючих природних флорокомплексах [1, 2].

Метою наших досліджень було ознайомлення з адвентивною рослиною — ценхрусом якірцевим (малоквітковим), який має інвазійну активність.

Ценхрус малоквітковий, *Cenchrus rauciflorus* Benth — однорічний злак заввишки від 20 до 120 см. Стебло пряме, потовщене, здатне укорінятися в нижніх вузлах. Рослина має соковите яскраво-зелене вузьке листя, язичок у вигляді білуватих війок, без вушок. Суцвіття — переривчаста волоть, що складається із 8-15 колосків, вкритих довгими гострими шипами, буруватого або жовто-зеленуватого кольору. Коренева система — мичкувата. Плід — зернівка.

На своїй батьківщині, в Америці, ценхрус росте на прибережних морських пісках, піщаних ґрунтах і супісках. Розповсюджується насінням і частинками стебла. Одна рослина може утворювати до 3000 насінин. Життєздатність насіння зберігається не менше 5 років. За даними Л.А.Настуєвої [3], для повного позбавлення життєздатності насіння ценхрусу малоквіткового необхідний вплив температури 152° С протягом 20 хвилин. На ділянках, де немає рослинності, стебло його розпластується по землі і вкорінюється у вузлах. Колючі колоски заплутуються у вовні тварин і розносяться ними.

Найчастіше ценхрус заноситься в інші країни з експортною овчею вовною.

Засмічує рослина посівний матеріал, переважно кормових культур. Як свідчать дані карантинного догляду, зернівки ценхрусу малоквіткового трапляються в північноамериканській конюшині і в люцерні з Аргентини та з південних і західних штатів США. Він дуже легко засмічує посіви бавовника і переноситься з вантажами бавовни. Поширюється ценхрус також з фуражем. З Канади та США бур'ян потрапив до Південної Америки, Індії та Європи.

Ареал поширення його в Європі незначний — на піщаних ґрунтах Чехії, Словенії, Молдови та України. На території нашої країни ценхрус малоквітковий вперше був виявлений у 1950 р. Д.К.Ларіоновим у Скадовському районі Херсонської області на придніпровських пісках. Відразу він був включений до списку карантинних. Згодом ценхрус поширився у Голлопристанському та Цюрупинському районах, де траплявся на вигонах, придорожних і присадибних ділянках, подекуди засмічував сільськогосподарські угіддя.

Сучасний ареал ценхрусу окреслений степовою зоною України та частково лісостеповою. Карантинний бур'ян зареєстрований у 5-ти областях. Основний осередок знаходиться у Херсонській області на площі понад 25 тис. га, також бур'ян поширений у Дніпропетровській, Луганській, Одеській та Харківській областях [4].

Ценхрус малоквітковий завдає шкоди рослинництву, тваринництву і здоров'ю людини. Колючі супліддя можуть поранити руки і ноги людей, особливо під час збирання овочевих і баштанних культур, шкіру тварин, залишаючи рани, що довго не заживають. Його колючки чіпляються до овчеї вовни і одягу людини, псує її.

Забур'янені ценхрусом пасовища практично не можна використовувати. До фази виходу в трубку рослини добре поїдаються тваринами, оскільки в цей час листки м'які. Однак, супліддя, потрапивши разом із травою до ротової порожнини та шлунку тварини, викликають пухлини й виразки, що довго не загоюються.

Для своєчасного виявлення первинних вогнищ ценхрису малоквіткового необхідно проводити регулярні обстеження. Сходи з'являються на початку червня, цвітіння припадає на червень-вересень, насіння досягає у вересні.

При виявленні невеликого ізольованого вогнища ценхрису необхідні або ручне прополювання з наступним спалюванням рослин буряну, або обробка гербіцидами у фазі кушіння. Скошування малоефективне, оскільки можливе відростання нових стебел від вузла кушіння. При виявленні ценхрису на значній площі в посівах культур проводиться глибока оранка відразу після збирання врожаю, щоб не допустити плодоношення буряну. У сівозміні використовують озиму пшеницю, яка пригнічує ріст ценхруса, і обробку гербіцидами.

Особливо важливими є карантинні заходи: обстеження та експертиза імпоротної рослинної продукції, встановлення карантинного режиму і заборона вивезення рослинної продукції з ареалу цього карантинного організму.

Моніторинг найбільш вірогідних місць занесення чужорідних рослин на ранніх стадіях виникнення вогнищ є найбільш ефективним способом попередження поширення інвазійних видів.

Література

1. Бурда Р.І., Тохтар В.К. Загроза біологічного забруднення довкілля України північноамериканськими видами // Укр. ботан. журн. — 1998. — Т. 55, № 2. — С. 127–132.
2. Мосякін С.Л. проблема «біологічного забруднення» та її відображення в сучасній американській біологічній літературі // Укр. ботан. журн. — 1994. — Т. 51, № 5. — С. 128–130.
3. Настуева Л.А. Агроекологические особенности развития карантинных сорных растений и меры борьбы с ними в условиях Центрального Предкавказья: Автореф. дисс. ... канд. биол. наук. — Ставрополь, 2007. — 23 с.
4. Сторчоус И. Ценхрус — опасный карантинный сорняк // «Зерно» Всеукр. журнал современного агропромышленника. — 2014. — № 3 (96). — С.170–174.

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ВИДІВ РОДУ *ACER* L. В ДЕНДРОФЛОРИ ПРОМИСЛОВИХ МІСТ

*Коріновська О.М., Воскобойник Т.Ю., Скворец Л.В.
Донецький ботанічний сад НАН України*

У сімействі Кленових (*Aceraceae* Juss) налічується всього 2 роди — клен (*Acer*) і діптеронія (*Dipteronia*). Рід клен складається із 120 видів (різні ботаніки нараховують від 110 до 160 видів), поширених дуже широко в Північній півкулі — субарктичних районах в Європи на Алясці до тропіків Центральної Америки і Південної Азії. Представники роду *Acer* в дикому